

פסיקי רישא

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קלג עמוד א
אמר מר: בשר אף על פי שיש שם בהרת ימול דברי רבי יאשיה. הא למה לי קרא? דבר שאין מתכוין הוא, ודבר שאין מתכוין - מותר! - אמר אביי: לא נצרכא אלא לרבי יהודה, דאמר: דבר שאין מתכוין אסור. - רבא אמר: אפילו תימא רבי שמעון, מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות. ואביי לית ליה האי סברא? והא אביי ורבא דאמרי תרוייהו: מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות! - בתר דשמעה מרבא סברה.

רבינו חננאל מסכת שבת דף קיא עמוד ב
אבל כגון האומר כוונתי לחתוך ראש זה העוף לאכילה לכלב ואין כוונתו להמיתו. כגון זה מודה ר"ש שחייב שאע"פ [שאינו מכוין כיוון] שאי אפשר לו לחתוך ראש העוף אלא עד שימיתהו

רמב"ם הלכות שבת פרק א הלכה ו
עשה מעשה ונעשית בגללו מלאכה שודאי תעשה בשביל אותו מעשה אף על פי שלא נתכוין לה חייב, שהדבר ידוע שאי אפשר שלא תעשה אותה מלאכה, כיצד הרי שצרך לראש עוף לשחק בו לקטן וחתך ראשו בשבת אף על פי שאין סוף מגמתו להריגת העוף בלבד חייב שהדבר ידוע שאי אפשר שיחתוך ראש החי ויחיה אלא המות בא בשבילו וכן כל כיוצא בזה.

תוספות מסכת שבת דף קג עמוד א
לא צריכא דעביד בארעא דחבריה - ... והא דקאמר בשילהי כל התדיר (זבחים דף צא:) המתנדב יין מביאו ומזלפו על גבי האישים ופריך והא קא מכבה {את אש המזבח שאסור משום "ואש המזבח תוקד בו לא תכבה"} ומוקי לה כר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר מיירי דלא הוי פסיק רישיה שמזלפו בטיפות דקות א"נ על גבי האיברים אפשר שלא יכבה האש...

רש"י מסכת זבחים דף צא עמוד ב
הא רבי שמעון - שמואל כרבי שמעון דכיון דאין מתכוין לכבות אין לא תכבה ראייה עליו לאסור למיעקר משמעותא דאשה משום קושיא דלא תכבה ואם תאמר פסיק רישא ולא ימות הוא אפשר דמזליף ליה בטיפין דקות מאד הלכך אי נמי מכבה בטיפים גסות דבר שאין מתכוין הוא.

חידושי הרשב"א מסכת שבת דף קז עמוד א
תוספתא (שם) ישב אחד על הפתח ונמצא צבי בתוכו אף על פי שמתכוין לישב עד שתחשך פטור מפני שקדמה צידה למחשבה, למה זה דומה לנועל את המגדל ונמצא צבי בתוכו למתכסה בטלית ונמצא צפורת לתוכה אף על פי שמתכוין לישב עד שתחשך פטור מפני שקדמה צידה למחשבה, אין לך שהוא חייב אלא המתכוין לצוד אבל קדמה צידה למחשבה פטור, ואפשר דפטור דקתני הכא פטור אבל אסור הוא כיון שעל ידי מעשיו הוא ניצוד ולא היה ניצוד מתחלה, והיינו דקתני במתניתין לנועל את ביתו לשומרו ונמצא צבי שמור בתוכו והכא קתני ונמצא צבי בתוכו, ויש לומר דפטור ומותר קאמר לומר שאינו צריך לפתוח, דכיון שלא נתכוין לצידה ונמצא ניצוד בתוכו בלא מתכוין ואינו מוסיף עכשיו בצידתו למה יפתח ומאי דהוה הוה, דכיון דלא עביד איסורא דאורייתא בצידתו בתחלתו הרי הוא מותר בסופו, ובירושלמי (ה"ו) נראה שהתירו לנועל לכתחלה ביתו לשמור ביתו וצבי שבתוכו, דכיון שהוא צריך לשמור ביתו אף על פי שעל ידי כך ניצוד הצבי ממילא מותר ובלבד שלא יתכוין לשמור את הצבי בלבד, דהכי גרסינן בפרקיין דהכא ר' יוסא בר' בון בשם ר' הונא היה צבי רץ כדרכו ונתכוין לנועל בעדו ונעל בעדו ובעד הצבי מותר, ראה תינוק מבעבע בנהר ונתכוין להעלותו ולהעלות נמלה של דגים עמו מותר, רבי יוסי בר בון בשם ר' חונא

היה מפקח בגל ונתכוין להעלותו ולהעלות צרור של זהובים עמו מותר, ולפי זה הא דאמרינן ונתכוין לנעול בעדו לא בעדו בלבד קאמר אלא אם נתכוין לנעול אף בעדו קאמר, ולומר שאילו צריך לנעול בעדו מותר אף על פי שמתכוון שיהא הצבי ניצוד בתוכו.

למה מודה ר שמעון בפסיק רישא:

רש"י מסכת סוכה דף לג עמוד ב
והא מודי ר' שמעון בפסיק רישיה ולא ימות - באומר: אחתוך ראש בהמה זו בשבת ואיני רוצה שתמות, דכיון דאי אפשר שלא תמות - כמתכוין חשיב ליה, וכי אמרינן דבר שאין מתכוין מותר - כגון היכא דאפשר ליה בלא איסור, כגון, גורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ, ואף על גב דאיכא למיחש דלמא עביד חריץ, כיון דלא מתכוין להכי ואפשר לגרירה בלא חריץ, כי עביד נמי חריץ דהוי מלאכה גמורה - לא מיחייב, אבל היכא דודאי עביד - מודי.

רמב"ם הלכות שבת פרק א הלכה ו
עשה מעשה ונעשית בגללו מלאכה שודאי תעשה בשביל אותו מעשה אף על פי שלא נתכוין לה חייב, שהדבר ידוע שאי אפשר שלא תעשה אותה מלאכה, כיצד הרי שצריך לראש עוף לשחק בו לקטן וחתך ראשו בשבת אף על פי שאין סוף מגמתו להריגת העוף בלבד חייב שהדבר ידוע שאי אפשר שיחתוך ראש החי ויחיה אלא המות בא בשבילו וכן כל כיוצא בזה.

שו"ת ברכת אברהם הלכות שבת פרק א
קשיא: אלא שמע מינה דלאו בספק ודאי תליא מלתא דדבר שאין מתכוין ופסיק רישיה ולא ימות אלא אף על גב דודאי תעשה המלאכה שלא נתכוין לכתחלה בכל היינו דאמרינן הלכך כל מה שפסק בו בודאי זה שהוא חייב חטאת מותר הוא לכתחלה ולא עוד אלא אפילו פסיק רישיה ולא ימות דקא קרינן ליה בגמרא לא אמרינן כן דחייב חטאת דעד כאן לא קאמרינן אלא דמודה ר' שמעון לר' יהודה שהוא אסור ואפילו ר' יהודה לא סבר לה דחייב שלא אסרה תורה אלא מלאכת מחשבת וזה לא נתכוין לאיסור הלכך בין לר' יהודה בין לר' שמעון איסורא דרבנן הוא ... מכאן אתה למד בפירוש דכל היכא דהוי דבר שאין מתכוין ואין שם דבר המוכיח עליו שלא נתכוין למלאכה אסור והוי פסיק רישיה ולא ימות וכל היכא דאיכא מילתא דמוכחא עליה דלא מכוין למלאכת איסור הוא פלוגתא דר' יהודה ור' שמעון ועל דרך זו פירשתי כל הסוגיות שבת לחוד דבדבר שאין מתכוין ופסיק רישיה ולא ימות הנך סוגיות דשבת ודכתובות ודבכורות ודפסחים ושאר כל המקומות...
תשובה: לא כל ספק שיוולד לאדם יסתור שורת ההלכה ויהפוך פירוש השמועה מפניו דבכמה מקומות אמרינן בגמרא קשיא דרבי פלוני אדרבי פלוני ואסיקנה בקושיא ולא הפכנו שמועה משתי השמועות והוציאנו אותה ממשמעה עד שתלך הקושיא אבל הספק שיוולד הוא שראוי להתבונן בו ולתרץ אותו עד שיחזור לשורת ההלכה ודוקיא דשמעתא ואם לא יתבאר תירוצו ישאר קשה עד שיוודע ענינו ולפיכך אין ראוי להפך פירוש ומודה ר' שמעון

בפסיק רישיה ולא ימות ולהוציא אותו ממשמעו שביארו אותו כל המפרשים והוא הפשוט הברור מענין הדברים מפני אילו הספיקות שנולדו לך כל שכן שאלו הספיקות אפשר לתרץ אותן והולכין על פי הפירוש הנכון... ודקא קשיא לך אמאי חייב חטאת והא מודה ר' שמעון אמרינן דמשמע מודה לר' יהודה דאסור אבל חטאת לא חייב ודאי כי הא איכא לאקשוויי אבל כד מעיינת בגמרא בענין מודה ר' שמעון בפסיק רישיה ולא ימות מתברר לך שר' שמעון מחייב חטאת אם היתה שם מלאכה דר' שמעון אף על גב דפליג על ר' יהודה במלאכה שאינה צריכה לגופה דמחייב בה ר' יהודה חטאת הודה לו בדבר שאין מתכוין בפסיק רישיה ולא ימות נמי שהוא חמור יותר והאי דלא אמר ר' יהודה בדבר שאין מתכוין חייב חטאת אלא אסור בלבד משם דעיקר דברי ר' יהודה ביום טוב וביום טוב ליכא חיוב חטאת דתנן ר' יהודה אומר אין מקרדין וכו' ואמרינן עלה בגמרא ור' יהודה סבר קירוד דקא עביד חבורה אסור דבר שאין מתכוין אסור ועוד אפילו בשבת לא סלקא דעתא לחיובי בדבר שאין מתכוין שהוא ספק אם תעשה המלאכה או לא תעשה חייב חטאת ואפילו לר' יהודה דמלאכת מחשבת אסרה תורה כדאמרת הלכך בדבר שאין מתכוין דהוא ספק לא אפשר דהוי חיובא אלא איסורא בלבד לדברי ר' יהודה אבל בפסיק רישיה ולא ימות חיובא איכא בין לדברי ר' יהודה בין לדברי ר' שמעון דמאחר שידע שהאיסור יעשה בודאי ושמחשבתו אינה נעשית אלא בעשיית המלאכה הרי חישב לעשות המלאכה ולפיכך חייב חטאת ומלאכת מחשבת קרינן ביה כגון האי דפסיק רישיה של עוף אף על פי שאין סוף כוונתו למיתה הואיל והוא יודע שהמות בא בחתיכת ראש העוף וחישב לחתוך ראשו הרי חושב למיתה וחייב חטאת

רבינו חננאל מסכת שבת דף קלג עמוד א

מודה ר' שמעון בפסיק רישי' ולא ימות פי' כי ר' שמעון מודה בדבר שהוא ברור כגון אדם שחותך ראש אדם ואומר שאין כוונתו להמיתו אלא להוציא את ממונו שאין שומעין לו אלא דנין אותו דין כל הורג נפש כך כל דבר שמתברר (מעשין) [שיעשה] לאותה מלאכה אין אומרינן שלא היתה כוונתו לכך. וכה"ג אפילו ר' שמעון מודה.

שערי יושר שער ג פרק כו

תרכד והטעם בזה נלענ"ד דענין מה דמודה רבי שמעון בפסיק רישא אינו משום דכל היכא דהוי פסיק רישיה חשוב כמכון מחמת שיודע ודאי שיהיו כן הוי כמכוון. דלפי"ז היכא דהוי ספק פסיק רישיה היה ראוי להיות מותר, דבכה"ג שהדבר מסופק להעושה, ובאמת בספק פסיק רישיה הוא ספק איסור תורה, ועיין במסכת שבת דף צ"ה ע"א ובתוס' דפליגי רבי אליעזר ורבנן לענין מכבד אי הוי פסיק רישיה, דלכאורה אם תנאי פליגי בזה איך אפשר לומר דהאדם העושה יודע ודאי שיהיו כן, ואיך פליגי בדבר שתלוי בידיעת העושה, אלא ודאי שענין פסיק רישיה אינו תלוי כלל בידיעת האדם, אלא אם הדבר במציאות פסיק רישיה אסור אף שלא ידע העושה מה שיהיה תכלית הפעולה, שהטעם העיקרי בפסיק רישיה שבאופן כזה המעשה נקראת על שם זה גם בלי כונת העושה, ורק היכא דלא הוי פסיק רישיה סובר רבי שמעון דאין המעשה נקראת על שם זה רק ע"י הכונה, דמלאכת חרישה אינה נקראת בשם מלאכה זו אלא רק אם עושה למטרת חרישה, אבל כשעושה למטרת גרירת ספסל, שם המעשה בזה מלאכת העתקת הספסל ממקום למקום, אבל כשחותך ראש בעל חי גם בלי כונת הריגה הפעולה עצמה נקראת בשמה, וכעין שחלקו בגמרא ריש זבחים (ג א) דקדשים סתמא לשמה קאי אם לא שמכוון להיפוך, ואף שהרמב"ן במלחמות פרק כירה כתב לענין מצרף של קדירה דאם איכא בזה כמה ספיקות לא הוי פסיק רישיה, הטעם בזה דשם המעשה מתחשבת על פי הכרעת דעת בני אדם, וכל היכא דאיכא כמה ספיקות אצל בני אדם שרואים קדירה עם

מים מתבשלת על האש אם יש בזה ענין של מלאכת מצרף אין זה מלאכת מצרף רק אם יעשה האדם בכונה לענין זה, ואכמ"ל.

(שיטה מקובצת מסכת כתובות דף ה עמוד ב
...ואפשר דל"ש בפסיק רישיה וכו' גבי שבת לית ליה לאיסורא דאורייתא דמלאכת מחשבת בעי' אבל בשאר איסורא כגון קציצת בהרת איכא איסורא דאורייתא בפסיק רישיה....)

ספק פסיק רישא

ט"ז אורח חיים סימן שטז ס"ק ג
אפי' אם תאמר דבודאי הוה פסיק רישא ואסור מכל מקום בספק אם יש שם זבובים יש להתיר דשם אין פסיק רישא כי זה הוה ספק פסיק רישא והוה דבר שלא במתכוין ומותר

ביאור הלכה סימן שטז סעיף ג
* ולכן יש ליזהר - הנה הט"ז חידש כאן דבר חדש בענין פסיק רישא והוא. דכשם דהיכא דמספקא לן אם יעשה האיסור או לא {ספק להבא} אמרינן דבר שאינו מתכוין מותר לר"ש כגון בגרירת מטה כסא וספסל דספק הוא אם יעשה חריץ ע"י הגרירה כמו כן ה"ה היכא דמספקא לן אם יש איסור בהמעשה שעושה והוא אינו מתכוין להאיסור נמי מותר לר"ש {ספק לשעבר} ולכן מותר בנעילת התיבה דשמא אין בה עתה זבובים.
ולוא דבריו הסברא להיפוך דאם האיסור יעשה בודאי ע"י המעשה [היינו הנעילה] אך ספק הוא אם יש כאן איסור [היינו דבר הניצוד] הו"ל ספיקא דאורייתא ושם בגרירה שאני דמספקא לן על דבר אחר היינו החריץ הנסבב ע"י פעולתו ולכך מותר דבר שאינו מתכוין דאפשר שלא יעשה החריץ משא"כ בענינו דספק הוא על עצם הנעילה אם יש בזה מעשה צידה הוי כשאר ספיקא דאורייתא [ומצאתי בחידושי רע"א ביו"ד סימן פ"ז ס"ו בהג"ה שמצדד ג"כ מתחלה כסברתנו]. ולכאורה יש להביא ראיה להט"ז מתוספות כתובות ו' דהביאו מתחלה ראיה לשיטת הערוך דפ"ר דלא ניחא ליה מותר מהא דסוכה ל"ג דממעטין ענבי הדס ביום טוב ופריך והא מתקן מנא [היינו שמכשיר ההדס לצאת בו] ומשני כגון שלקטן לאכילה ודבר שאין מתכוין מותר ופריך והא פסיק רישא הוא ומשני כגון דא"ל הושענא אחריתא אלמא כיון דלא ניחא ליה בהאי תקון שרי ודחו התוספות וכן האור זרוע בהלכות שבת סי' נ"ט וז"ל הואיל וא"ל הושענא אחריתא שרי אפילו לר"ש דשמא לעולם לא יהא צריך לשניה ואשתכח דלא תקן כלי ולא פסיק רישא הוא אבל לר"י אסור דשמא יצטרך לה ואגלאי מלתא דכלי עבד עכ"ל הרי מוכח דגם בספק אם יש על הפעולה הזו גופא איסור ג"כ הוא בכלל דבר שא"מ דמותר לר"ש ויש לדחות דשם עכ"פ תלוי הדבר בענין דלהבא שמא יצטרך לה ויהיה תקון למפרע ע"י המיעוט הזה או לא יצטרך ולא יהיה תקון ודמי קצת להאי דגרירת כסא וספסל דספק הוא אם יעשה חריץ ע"י גרירתו או לא אבל בענינו אנו דנין על הפעולה שעושה עכשיו והדבר תלוי בספק דלשעבר אם עושה בזה מעשה איסור דהיינו אם יש שם דבר הניצוד או לא הו"ל כשאר ספיקא ובענינו לענין זבובים אין נ"מ בזה דהכא בלא"ה אינו אלא איסור דרבנן דהו"ל דבר שאין במינו ניצוד וא"כ הוא ספיקא דרבנן ונ"מ בעלמא היכא דהוה ספיקא דאורייתא כגון שרוצה לנעול הדלת ומספקא ליה אם יש שם צבי וכדומה שנכנס מתחלה לתוכו אפשר דהוה בכלל ספיקא דאורייתא אף שאינו מכוין להצידה. אכן מצאתי ראיה לדברי הט"ז מדברי הרמב"ן במלחמות פרק כירה גבי המיחם שפינהו וכו' ומקשה הגמרא הלא מצרף וקאמר ר"ש היא דאמר דבר שאין מתכוין מותר והקשו הראשונים הא מודה ר"ש בפסיק רישא ותירץ הרמב"ן דלהכי אינו אסור לשפוך מים למיחם ולא חיישינן למצרף דשמא לא הגיע לצירוף אף על פי שנתחמם הרבה שהמים מנעו אותו ושמא כבר נצטרפה עי"ש וכן

תירץ המאירי שם הרי דגם בדבר התלוי בספק דלשעבר ג"כ אמרין דבר שאינו מתכוין מותר כדברי הט"ז וא"ל דטעם הרמב"ן משום ספק ספיקא דא"כ אמאי אצטריך הגמרא לומר דר"ש היא אפילו לר"י יהא מותר אלא ע"כ דס"ל להגמרא דזה לא נכנס בכלל ספק ספיקא ומ"מ מותר בזה כשאינו מתכוין וע"כ כדברי הט"ז הנ"ל:

